

KULTURA I OBIČAJI HARBISTANA

U Harbistan

Harbistan nalikuje australijskom test kriket timu kakav je nekad bio – lakše je u njega ući nego iz njega izaći. U vreme kada mi je naloženo da napišem knjigu, *Kultura i običaji Harbistana*,¹ već su ga proglasili republikom iako je zapravo bio ludnica, pod rukovodstvom čoveka koji se prema njoj odnosio kao prema vlastitom posedu. Nasar Alhan bio je šesnaestogodišnjak kada je preuzeo kontrolu nad zemljom – star po standardima i tradicijama koje je nameravao da uvede, po kojima su se građani bližili vrhuncu svojih moći u jedanaestoj godini – ali je taj problem rešio s osobenom dovitljivošću. Prvo što je učinio po preuzimanju vlasti bilo je da naruči autobiografiju u kojoj je tvrdio da ima deset godina. To je kasnije postalo osnova za čuveno delo *Obama*, njegovu najprodavaniju Bibliju.

Imao sam sreće što sam se uopšte našao u toj zemlji. Diktator je bio veoma podozriv kad su u pitanju univerzitetsko osoblje i predstavnici medija i retko bi im odobrio ulazak, ali je neki honorarac pročitao moj zahtev da radim istraživanje za knjigu, pa mi je, možda misleći da će to Nasaru laskati, obezbedio dozvolu. Kad su vlasti uvidele grešku i poništile je, ja sam već bio tamo i obilato uživao.

Bilo je nečega veličanstveno oslobađajućeg u životu u ondašnjem Harbistanu, iako su vas mogli ustreliti zbog prestupa trivijalnih poput sedenja na gradskom travnjaku, a bilo je i sistematskog uklanjanja stanovništva, kao što se s vremena na vreme radi s kengurima: Nasar je podario novo značenje izrazu „vraćanje zemlje u stanje divljine“. Opšta atmosfera tog mesta imala je uzbudljivu anarhičnost nečeg poput pesme „Noć u operi“. *Modus operandi* nove vlade bio je toliko bizaran i nepredvidiv da nije bilo smisla u pokušaju da se živi po racionalnim principima i to je proizvelo izvestan osećaj oslobođenja.

Postojalo je, pak, jedno uverenje kojeg sam se sve vreme držao i to mi je više puta spasilo život. Svi stanovnici Harbistana znali su da Nasar duboko poštuje svoju pokojnu majku te da je jedina opscenost u zemlji koja se automatski kažnjavala smrću izraz „jebem ti mater“. Kada bi me izazvali banditi rekao bih da je novčanik pun zlatnih novčića što se spremaju da otmu za moju majku koja živi sama na brdu u blizini novoizgrađenog hrama u čast Nasarove majke. Skoro umire od gladi i ostavio sam je na tri meseca da nađem posao u Ašgatanu, glavnom gradu, i zaradim nešto novca. Svaki put bi mi vratili novčanik. Kao i samom diktatoru, ovim surovim ljudima navrle bi suze na oči pri pomenu njihovih majki. Na istu priču nasela bi policija na bezbrojnim i besmislenim barikadama na putevima širom zemlje.

Nesumnjiva je snaga predsednikovih osećanja prema uspomeni na majku. U njenu čast je sagradio crkvu na najvišem mestu u zemlji. Sve harbistanske crkve moraju se gra-

¹ *Kultura i običaju Harbistana*, Grinvud Pres, Konektikat, 2008.

diti na najzidignutijem tlu, kao što je bio slučaj i s Turcima u doba Osmanskog carstva ili u novije vreme s Katoličkom crkvom.

(Zašto, ovo je uzgredna misao, svi ti diktatori postanu opsednuti svojim (obično pokojnim) majkama? Razmatrajući to pitanje u vezi sa svojim romanom *Jesen patrijarha*, Garzija Markes kaže da je pročitao na stotine knjiga o latinoameričkim diktatorima te da je došao do zaključka da je dominantna figura u životima svih njih majka.)

Iskazi poštovanja

Bezgranična je bila diktatorova sujeta. Izgradio je ogroman hram iz poštovanja prema sebi, zdanje čudovišne veličine, prepuno fotografija, ikona i statua velikog čoveka. „Ne zato što ih ja želim“, objasnio bi, „nego ih moj narod zahteva.“ „Njegov“ narod je ohrabren, za pravo gotovo obavezan, da se moli u hramu najmanje jednom nedeljno, a nedeljom su se mogli videti nekoliko kilometara dugi redovi kako se obrazuju na suncu pod budnim okom naoružanih čuvara koji su ljude uvodili izvanrednom brzinom da bi svako stigao na red. Nema ničeg zabavnijeg od posmatranja teturave starice kako se iznenada dà u trk na energičan podstrek čuvara.

Bio je tu i muzej, koji je Nasar takođe nazvao po sebi, sagrađen da skladišti nebrojene poklone koje je primio od državnih poglavara u poseti i građana koji su prosperirali pod njegovim režimom. Bilo je tu i skromnih darova onih koje je nazivao „malim ljudima“. U prizemlju muzeja nalazila se veličanstvena posuda, sačinjena od delikatnog filigrana od čistog zlata, dar jednog biznismena kome je obezbedio državni monopol nad licencom za duvan.

Neke od tih ikona bile su male i posve krhke. Druge su bile višestruko veće od prirodne veličine i zaudarale na loš ukus. Na svim fotografijama diktator se smešio osmehom neopisive nežnosti koji je ukazivao na količinu njegove ljubavi prema narodu.

Na dan kada sam obišao muzej otkrio sam, na petom, poslednjem spratu, skriven tako da se gotovo i ne vidi, daleko skromniji dar, drvene, sitno izrezbarene nož i viljušku za salatu, poklon, kako pločica kaže, australijskog premijera, gospodina Džona Hauerda (sic).

Protivrečnosti Nasara Alhana

Najzačuđujuće, a ipak na neki neobičan način najzadovoljavajuće, jesu protivrečnosti i neočekivane posledice Nasarovih bizarnijih odluka. Primera radi, iako je Harbistan proglasio svetovnom zemljom, promenivši čak njegov pređašnji naziv Sakristan (Zemlja crkava) u današnji oblik, crkava i hramova bilo je u izobilju. On je bio odgovoran za to što su arhitektae projektovale veliki broj izvanrednih građevina kvazireligijskog karaktera – Palatu zlatnih sati, Ulicu svetih mazgi, Dvoranu očuvane harmonije, Gostionicu sedme sreće i Hram nebeske čistote, na primer.

Iako je bio fanatik po pitanju zdravlja i građanima nacije pokušao da nametne vlastita uverenja o krepkosti, aktivno je podsticao, pa i novčano pomagao duvansku industriju. Nasarovo veliko poštovanje prema figuri majke nadaleko je poznato i ovde se spominje, ali je politika jednog deteta za posledicu imala davanje prednosti muškoj deci, koja su brzo postala nepodnošljivo samoljubiva, nad ženskom. Toliko je to uzelo maha da su ro-

ditelji često izražavali negodovanje što su dobili ćerke nadevanjem omalovažavajućih imena poput „O Ne” i „Ne Opet”. Tokom putovanja po Harbistanu upoznao sam najmanje jedanaest prelepih mladih žena čije je ime bilo Protraćeno Vreme.

S druge strane, što je naizgled još jedna protivrečnost, Nasar je negde pročitao – ili mu je to neko rekao – da je postojao neki drevni kralj koji je doživeo duboku starost tako što je u njega neprestano disala skupina prelepih mladih devica. Duboko obuzet tom pričom, unajmio je sopstvenu trupu egzotičnih disačica koje su ga svuda pratile i mogle su se koristiti u razne svrhe.

Čak i kad su mu zamisli bile u osnovi zdravorazumske, preterivanje s kojim ih je sprovodio ili dozvoljavao da se sprovede u delo često je dovodilo do razornih i nepredvidivih nuspojava. Primera radi, kada je Nasar uveo kampanju uklanjanja svih muva iz zemlje, a svaki građanin je bio odgovoran za ubistvo deset muva dnevno, ljudi su reagovali oduševljeno, ali i pomalo neobuzdano. Svi u Harbistanu okrenuli su se protiv muva i bilo je žestokih nadmetanja koja su podrazumevala poklone, svote novca, zabave kolektivnog ubijanja muva i dodele medalja onima koji su najviše pobili. Nažalost, u svom žaru ljudi su se okrenuli i protiv drugih bića; nestali su zmijske, pauzi, bubašvabe, bogomoljke, pa i vrapci. Usled odsustva vrabaca, narajili su se skakavci te su građani onda i njih morali da istrebe. Sada u harbistanskim gradovima gotovo da više nema prirodnih oblika života, a to je samo jedan od elemenata – iako je suštinski – koji objašnjavaju jezivu tišinu što se nad svim gradovima nadvila poput pokrova. Danas čovek mora otići do neke od malo preostalih, udaljenih šuma da bi obnovio dodir s prirodom.

Lista Njujork tajmsa

Pored mnogih drugih njegovih talenata, Nasar je bio i među najprodavanijim autorima. Njegova knjiga, *Obama* (reč, na lokalnom jeziku, znači „plažica”) mnogo duguje Bibliji i Kuranu. To je nekakva višenamenska zbirka uputa, bisera mudrosti izvučenih iz životnog iskustva tog velikog čoveka, poput „Čistoća je pola zdravlja” i „Jabuka na dan, doktor nije potreban”, vodič do zdravlja i uspeha, čak i knjiga receptata – sve u svemu, nešto između almanaha i svete knjige. To delo se nalazi u svakom motelu i restoranu u zemlji, kao što je slučaj sa sveprisutnim gideonitskim biblijama u zapadnim zemljama, a i svrha joj je u priličnoj meri ista. Svako veče izabrani pasusi iz *Obama* čitaju se na televiziji i već je ustaljen ritual za celu porodicu da posedaju u sedam uveče i slušaju, kao što bi neka porodica na Zapadu mogla zajedno gledati vesti ili Simpsonse. Harbistanska televizija ima četiri kanala, ali je koncept izbora iluzoran jer svaki prikazuje isti program.

Čini se da *Obama*, poput izvesnih klasičnih tekstova zapadne književnosti kao što su *Srce tame* i *Hamlet*, može omogućiti beskrajn spektakularan isčitavanje i tumačenje, u skladu s naklonostima čitaoca, te će se akademski tumači raspravljati oštro i *ad nauseam*, što može dovesti čak i do fizičkog obračuna, oko nečega što neupućenima možda deluje kao najtrivijalnija ili najmisterioznija pitanja – primera radi, na koji komad kozjeg mesa predsednik upućuje u izvesnom receptu, ili koju je sortu jabuke imao na umu kao preventivni lek.

Ne može se sestiti

Tokom boravka u Harbistanu najveći deo vremena proveo sam u glavnom gradu, Ašgatanu, ali su me uverili da su svi tamošnji gradovi, mali i mnogobrojni, ukupno ih je dvadeset i četiri, gotovo isti. Ašgatan je veoma lep grad, pun drveća i parkova, sa širokim ulicama i mnoštvom slikovitih jezera. Francuski kolonijalni uticaj najočigledniji je u arhitekturi, iako se oseti i u kuhinji. Većinom su ga, međutim, nadvladali uticaji skorijih osvajača, posebno onih iz Istočne Evrope. Tek kad sam prešao ulice Ašgatana uzduž i popreko nekoliko puta i počeo da se umaram, primetio sam nešto veoma neobično u vezi sa gradom: čovek nema gde da sedne. Nema klupa ni stolica, a ako legnete na travu policija vas ubrzo otera – ili vam učini nešto još gore. Stolice su uklonili čak i iz barova i kafeterija i pouzdano znam da više ne postoji reč „sestiti“ u jeziku harbistanskog naroda.

Kad sam upitao domaćine za objašnjenje, rekli su mi da je to jedna od posledica isticanja značaja fizičkog zdravlja i dobrobiti u *Obami*. Zapravo, nakon poslevečernjeg čitanja iz Knjige neko od predsednikovih predstavnika pojavio bi se na televiziji i svako veče demonstrirao drugu vežbu iz nje. Na primer, jedno veče se privlačna mlada žena pojavila na ekranu, legla na leđa i nogama pritiskala zid što je jače mogla pod uglom od 45 stepeni. Budući da je vežba trajala četrdeset i pet minuta, a zatim se još jednom ponovila u istom trajanju, a kamera se ni centimetar nije pomerila sa žene, to je televiziju učinilo još dosadnijom nego inače. Bilo je to kao da gledate neki film Endija Vorhola.

Svrha, žena je kasnije objasnila strogo ozbiljnog lica, bila je u tome da se spreči nagomilavanje mlečne kiseline u nogama. Kaže se da je dobro i za zaštitu i jačanje tetiva kolena, te su Harbistanci zato poznati po izvanrednim tetivama. Nužno sam se i sam pridružio celoj porodici u toj nimalo neprijatnoj vežbi. Kada sam kasnije upitao jednog fudbalskog trenera o njenoj efikasnosti rekao mi je da nije sasvim neostvariva, iako se o tome još diskutovalo. „Možda ima nečega u tome“, rekao je. Druge manifestacije predsednikove brige o fizičkoj spremnosti, međutim, nedvosmisleno su bizarne. Na primer, insistira da je pušenje korisno, a zabranio je zlatne plombe kao nehigijenske.

Mladi su u prednosti

Možda je najneobičnija stvar u vezi s kulturom Harbistana naglasak na omladini. Video sam to iz prve ruke u porodici domaćina kod kojih sam odseo. Iako su majka i otac neprestano međusobno ratovali, oboje su se pokoravali sudu svog jedanaestogodišnjeg sina Paula, mada su to pokušali da prikriju kroz nekakvu kvaziprijateljsku šalu.

„Slušaj ga“, našalio bi se otac. „Uči da bude diplomata.“ „Trebalo je da ga nazovemo Solomon“, odgovorila bi majka, pa bi za trenutak prestali da se svađaju i s odobravanjem se pogledali. Ali Paulo je pokazao darovitost i maštovitost koje su prevazilazile ono što dužnost nalaže i čak su, čini se, nakratko opravdale predsednikove apsurdne stavove o starosti. Do trenutka kada sam upoznao tu porodicu Paulo je već poprimio izvesnu dostojanstvenost, ali iz raznih naznaka koje su slali on i njegovi roditelji shvatio sam da nije uvek tako. Već sa sedam godina usvojio je personu klovna Bodža. Kada bi se roditelji počeli svađati odjurio bi na sprat, uvukao se u uniformu sportskog sudije i sišao s fudbal-

skom loptom i pištaljkom, u koju bi dunuo da označi početak igre. Posramljeni roditelji bi se zgedali i odšunjali.

Čitaoci moje knjige ovo su smatrali najopasnijim aspektom života u Harbistanu i rekli su mi da ih je zauvek odbilo od ideje da imaju decu. Bojali su se sudova svoje dece – što je, protivno očekivanjima, postalo još jedno sredstvo međusobnog zbližavanja.

Iz Harbistana

Do trenutka kad sam napustio Harbistan stekao sam osećaj istinske naklonosti prema toj zemlji i njenim stanovnicima, iako vid odlaska nije bio po mojim uslovima. Zavoleo sam njegovu kulturu čije sam mnoge aspekte ponukan da usvojim. (Na primer, razmišljam o unajmljivanju vlastite disačice.) Zavoleo sam njegove bazare i pijace. Lako je ismevati kult ličnosti, kao što su to činili izvesni levičarski komentatori, ali Nasar Alhan predstavlja silu ujedinjenja za svoj narod. Niko od ljudi koje sam intervjuisao nije rekao nijednu ružnu reč o njemu, zapravo niko ništa nije hteo da kaže.

*(S engleskog prevela **Arijana Luburić-Cvijanović**)*